

Димка МИТЕВА

ОКОЛУ ИЗРАБОТКАТА И ОБЈАВУВАЊЕТО НА
МАКЕДОНСКО–АНГЛИСКИОТ РЕЧНИК
НА ПРОФ. ДЕ БРЕЈ

Литературен збор,
Година XLV, 3–4, Скопје
1998.

Како што е познато, австралискиот заслужен професор Реџиналд де Бреј од Државниот универзитет во Камбера (Австралија) се зафати, по своето пензионирање, со изработка на еден обемен Македонско-англиски речник. Како голем пријател на македонскиот народ со кој првите контакти ги имал уште пред Втората светска војна, проф. Де Бреј му ги посвети своите пензионерски години на македонскиот јазик. Последните десетина до дванаесет години од животот речиси секоја година доаѓаше во Македонија. По потекло Русин, роден во англиско семејство во 1912 година, тој уште како дете на петгодишна возраст го напушта родниот град Петербург и со своите родители се преселува во Англија. Студира Славистика се пројавува како голем славист, ги познава јужнословенските јазици, полскиот и рускиот јазик и е еден меѓу првите во светот којшто го поздравува установувањето на нормите на македонскиот литературен јазик уште во 1946 година со посебна книшка. Овој факт е одбележан од проф. Михаил Петрушевски во списанието Македонски јазик во првите години од неговото постоење.

Идејата на проф. Де Бреј беше да го искористи колку што може најмногу македонскиот речник со српскохрватски толкувања на неговите автори Тодор Димитровски, Благоја Корубин и Трајко Стаматоски. За таа цел тој сметаше за потребно споменатите составувачи да му го предложат македонскиот дел на Речникот. Авторите Тодор Димитровски, Благоја Корубин и Трајко Стаматоски го прегледале својот

дел од Речникот и ги отстраниле единиците што се веќе архаизирани, го намалиле бројот на турцизмите, како и изразите, дијалектните зборови, глаголските именки по принцип од префиксираните глаголи, а наедно во извесна мера го иновирале, подновиле лексичкиот фонд на Речникот. Сам проф. Де Бреј го преведувал на англиски јазик целиот тој материјал, користејќи ги не само значењата на зборовите и нивните нијанси ами и фразеологијата што е застапена во него.

Составувачите на македонскиот дел работеа подолго време на таа работа и ја завршија. Може да се рече дека фондот на зборовите во сега излезениот Македонско-англиски речник не е сосем ист како во Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања.

Преведувајќи го Речникот на англиски јазик, проф. Де Бреј речиси до крајот на животот контактираше со составувачите на Речникот праќајќи им чести опширни писма за одделни зборови и фразеолошки единици.

Од македонската страна, покровител на сета акција беше Републичката комисија за културни врски со странство, а од австралиската страна Државниот универзитет во Канбера. (Австралија), којашто го презеде на себе финансирањето на проектот сè до неговото излегување од печат. Македонската страна направи и нешто друго. Таа му испрати на проф. Де Бреј машина за пишување со кирилски букви, а по извесно време, на барање од професорот, му испрати во 1986 година и една славистка од Македонија (Сунчица Мирчевска), којашто и сега е таму.

До последен ден буквално на својот живот проф. Де Бреј работеше врз овој Речник и тој е негово главно дело. Во своите последни писма пишуваше дека првиот и вториот том се веќе готови, работи на третиот том и веќе му го гледа крајот. Меѓутоа, се случи да се поболи и набргу потоа да умре во мај 1993 година. За среќа, во последните две до три години тој имаше активна помош не само од колешката Сунчица Мирчевска, истражувач-асистент врз проектот Македонско-англиски речник, ами и од Петер Хил, професор за словенски студии од Универзитетот во Хамбург (Германија) и визи-

тинг, т.е. гостин-професор на Националниот универзитет во Канбера (Австралија), познат славист којшто активно го владее и македонскиот јазик. По смртта на проф. Де Бреј Речникот го заврши заедно со споменатите лица Кевин Виндл, постар лектор по руски јазик од Универзитетот во Канбера.

Македонско-англискиот Речник на проф. Де Бреј е излезен во Лондон од познатата издавачка куќа Routledge, а носи наслов Routledge Macedoniam-English Dictionary. Издаден е во јуни 1998 година во Лондон и Њујорк. Него го составиле Рециналд де Бреј, Тодор Димитровски, Благоја Корубин, Трајко Стаматоски, а е подготвен за печат од Петер Хил, Сунчица Мирчевска и Кевин Виндл од Австралискиот национален универзитет во Канбера. Јасно е дека основниот дел од работата му припаѓа на проф. Де Бреј.

Речникот е на голем формат. Има 686 страници во две големи колони. Во почетокот има предговор од Кевин Виндл, во кој е даден историјатот на проектот на овој Речник. Понатаму се споменати личностите што на некаков начин го помагале издавањето на овој Речник. Тука среќаваме повеќе имиња, а од македонските соработници: д-р Илија Чашуле, проф. Олга Мишевска-Томиќ, м-р Елена Петроска, проф. Зузана Тополињска и проф. Рина Усикова. Посебно се споменати сопругата Агнеса де Бреј (почината во декември 1996 година) и неговите деца Хелен и Сергеј. Оддадена му е благодарност и на Максим Каранфиловски од охридскиот Семинар за македонски јазик, литература и култура.

Понатаму следува Библиографија на лексикографските трудови со кој се служел проф. Де Бреј. Се споменуваат од странските речници најновите Руско-англиски, Бугарско-англиски, Српско-хрватско-англиски, речници на англискиот и германскиот јазик. Од познатите македонски речници се користени речниците на Олга Мишевска-Томиќ, на Зозе Мургоски од 1993 и 1995 година, Никола Узунов и Лилјана Стевановиќ-Анческа (Англиско-македонски и Македонско-англиски речник за економија и бизнис, Скопје 1994) и др. Се разбира, се користени и речниците на Матицата срп-

ска и на Институтот за српски јазик. Користен е и Интенцијално-синтаксичкиот речник на македонскиот јазик том I, издание на Институтот за македонски јазик, Правописот на македонскиот литературен јазик од 1986 година и др. трудови. Вкупно се посочени околу 40 библиографски единици.

Потоа следува упатството за користење на Речникот каде што на 5 големи страници се дадени граматички и фонолошки информации за тоа како се претставени разните видови зборовни групи во Речникот.

Во продолжение се дадени скратеници граматички, стилски и на одделни науки.

На посебен лист е дадена современата македонска азбука.

Од стр. 1 до стр. 686 е даден Македонско-англискиот речник.

Проф. Де Бреј настојувал колку што може повеќе да го искористи творечки материјалот на Речникот на македонскиот јазик. Паѓа во очи дека географските и др. имиња се внесени во самиот текст на Речникот. Примерите се земен од Речникот на македонскиот јазик но и образувани се нови примери. Изразите се вклучени и прикрупени кон значењата на зборовната единица.

Бидејќи една колона има 65 реда, редот 60 знака, што значи една страница има 130 реда, т.е. 7.800 знака. Помножено со бројот на страниците 686, излегува дека Речникот има 5.350.800 знака, што значи дека има околу 177 авторски табака.

Ова покажува дека пред себе имаме еден сериозен труд којшто за првпат нè претставува на огромното англосаксонско подрачје и, што е најважно, овој огромен Речник е напечатен во странство и тоа од една од најголемите издавачки куќи во светот. Среќна околност за нас е што сите луѓе споменати како автори на овој труд на проф. Де Бреј активно го владеат македонскиот јазик во мера што заслужува почит. Ова е, по Полско-македонскиот и Македонско-полскиот речник од Влоѓимјеж Пјанка, Зузана Тополињска и Божо Видоески, Романско-македонски и Македонско-роман-

скиот речник од Миле Томиќ, Македонско-француски и Француско-македонски речник од Алекса Поповски и Петар Атанасов, Англиско-македонски и Македонско-англиски речник од Зозе Мургоски, Македонско-рускиот речник од Рина Усикова и Руско-македонскиот од Нина Чундева, Марија Најческа-Сидоровска, Спиро Накев и др., најголемиот пробив на лексикографски план на македонскиот литературен јазик во светот. За тоа несомнено голема заслуга има издавачот.

Речникот го рецензирале проф. д-р Леминг од Универзитетот од Лондон и проф. Виктор А. Фридман од Универзитетот во Чикаго. Тие ги истакнуваат убавите страни на овој современ македонски речник во кој се дадени не само зборовите и литературните форми на современиот градски живот, ами и на лексиката на македонската народна поезија. Се истакнува дека во овој Речник има голем број идиоматски изрази и пословици и поговорки.

Добро би било примероци од овој монументален Македонско-англиски речник на проф. Де Бреј да се најдат во најважните библиотеки на нашата држава и во светот. Би требало и нашата Влада за свои потреби да откупи извесен број примероци (за дипломатските претставништва, подароци за славистичките библиотеки во светот и сл.). Високата (за нашите услови) цена на Речников речиси ја прави невозможна неговата продажба на нашиот книжен пазар.